

Svarbiau mylėti ar būti mylimam?

Meilė, į kurią neatsakoma. Skausmas, kuriuo egzistuojama: širdies virpesio palydėtas iškvėpimas, nata, užgniauzta jaudulio, spurdės pilve, šiluma. Jausmai praneša, kad viltis dar gyva. Meilė, į kurią negali atsakyti. Skausmas, kuriame egzistuojama: tuštuma, erdvė, netekusi spalvų, maistas, praradęs skonį – neviltis. Dvi kraštinės situacijos, o tarp jų – bedugnė. Aplinką pažįstame jutimais, meilę pažįstame jutimais. Jutimus pažįstame aplinka, jutimus pažįstame meile. Uždaras ratas, amžinoji ugnis gyva žmoguje, kuris myli. Nežinomybė, smalsumas, paguoda – gyvi žmoguje, kurį myli. Tad kas svarbiau? Mylėti ar būti mylimam?

Mylėti svarbiau. Meilė gelbsti iš beprasmybės pinklių. Visuotinė egzistencializmo samprata moksle grindžiama filosofų sentencijomis, o grožinėje literatūroje veikiausiai Albero Kamiu mintimis. Praktikoje – vidiniu skausmu, prasmės paieškomis, pastangomis rasti savo vietą po saule. Anot Albero Kamiu, absurdo ištakos yra susimąstymas (klausimas „Kodėl?“). Klausimo išvengiama tik į jį atsakius arba staiga suvokus, kad atsakymas net nereikalingas. Tokio stebuklo priežastimi tampa meilė, saldinanti beprasmybę. Šio modelio prototipą primena paveikslas: juodi plaukai, įstrižos akys, nežymi šypsena, ironiškas žvilgsnis. Tad uždekime rankoje elegantiškai laikomą cigaretę. Antanas Škėma – XX a. modernistas, katastrofų literatūros atstovas, taip pat ir vienas svarbiausių lietuvių egzodo literatūros atstovų, rašęs pjeses, poeziją, reikšmingiausias romanas – „Balta drobulė“. Romano veikėjas – absurdo žmogus. Šizofrenija, pirštinės, dengiančios senelės dovanotą žiedą iš 1863 m. sukilimo, keltuvininco uniforma, sienos, lankytojai, mygtukai (1–18) prieš nenutylančią, neramią sielą, vis atsimušančią į vieną ar kitą keltuvo kampa, epizodiškai grįžtančią į realybę (juk reikia maloniai nusišypsoti, įsitempti, elegantiškai aptarnauti viešbučio žmones – atlikti pareigas, slypinčias numeryje 87). Tai – esamasis laikas, tai – absurdas. Lygiagrečiai – sielos erdvės, sielos labirintai, išsigelbėjimas – „Užrašai iš Antano Garšvos atsiminimų“. Gyvenimas slypi praeityje. Kuo tikėti, kaip pasaulis ir Dievas tėra mašina* („Deus ex machina“), o pats Garšva – sraigtas, priverčiantis sistemą veikti? Atsakymas – meilė kitam. Meilės išjungia traukos jėgą, kad Sizifas atsikvėptų ir vėl įgautų jėgų. Meilė apsuka Žemę Heraklito rankose, meilė suteikia pakeleivį Orfėjui žengiant Hado karalyste. Meilė, Antano Garšvos gyvenime skambanti valso tempu („Ele-na, Ele-na, Ele-na“), meilė, sušildanti kojų ir rankų pirštus, sužibanti žiedu ir vagonu Queens aikštėje. Ja prasideda Garšvos liga, ja palaikoma dabartis, jos lydymas Garšva ir išprotėja – belaukdamas Elenos. Meilės istorija, kuriai nelemta išsipildyti. Cigaretę užpučia garso bangos, vejančios „Zoori“ klyksmą. A. Škėmos paveikslas ištuštėja, priartėjus girdėti aidas – laukimas, liga, tėvo, motinos, trijų svarbiausių moterų vardai, Dievas ir vyšnios. Elenos venomis tvinksnėjusi mėlyna viltis – „Zoori“.

Mylėti svarbiau. Meilė suteikia jėgų kovoje, meilė iššaukia stiprybę. Teigdami, kad dviejų pasaulių (buitiškojo ir dvasiškojo) sankirta kartais neįmanoma, tačiau yra privaloma, apibūdintume menininko, priversto prisitaikyti prie politinės santvarkos, būti. Tai, remiantis Albero Kamiu formuluote, taip pat yra absurdas (neįmanomas, iracionalus dviejų šalių, pusių, veiksmų ar objektų sugretinimas). Kūrėjo ginklas – maištas. Maištavimui stiprybės suteikia meilė kitam. Literatūrinę situacijos modelį simbolizuoja kitas paveikslas: tamsūs plaukai, odinė kepurė, „barokiška“ nosis, fone Užupis – Jurgio Kunčino portretas. Uždekime dešinėje burnos pusėje pasvirusią pypkę. Jurgis Kunčinas – XX a. pabaigos – XXI a. pradžios lietuvių rašytojas, inteligentas, stebinės biologinėmis, istorinėmis, politinėmis, vokiečių kalbos (studijavęs vokiečių filologiją) žiniomis ir gebėjimu jas pritaikyti mene. Kritikų vertintas kaip vidutinis poezijos ir aukšto lygio poetinės prozos meistras. Žinomiausias romanas – „Tūla“. Romane daug autobiografinių detalių, tiksliai ir išsamiai atspindėta politinė padėtis ir menininkų savijauta visuomenėje. Bohema, alkoholis, sistemos atstumtas intelektualas, gyvenimo išbandymai (psichiatrinės ligoninės, priklausomybių skyriaus patirtys), valkatavimas – tamsa, tačiau greta – gyvenimą nuspalvinanti punktyrinė meilės istorija. Tūla – pasakotojo mūza ir gyvenime, ir kūryboje. Stipriausiai meilės įtaka atsispindi minėtos psichiatrinės ligoninės kalėjimo erdvėje, kai laikas pakluso minčių apie Tūlą srovei, leidosi nešamas (dar vis gyvas susiliejusį buičių vaizdinys valkataujančio, nuolatinės gyvenamosios vietos neturinčio intelektualo ir menininkės Tūlos kambario – dažų, losjono, jodo buteliukai, išgerto kefyro puodeliai ir skambantis juokas). Laiškai su aiškiai nurodytu adresu, laukiantys (o gal ir nelaukiantys) atsako, kuriuose žodžių skambesiu, prasmėmis ir derme nupieštas Vilniaus peizažas, pro uždara langą stebėtas. Jėgų kūrybai suteikianti naktis ant Vilnelės kranto ir tarp dviejų tiltelių esančiame name su apside po grindiniu slypintis įkvėpimas (net ir po žūties), viltis, stiprybė. Neįmanoma meilės istorija, prikėlusai laisvę nelaisvėje. Sakoma, kad stovint ant dengtojo tiltelio, įsiklausius, „srauni upelė“ dar atneša Tūlos žingsnių garsus. Praskrenda šikšnosparnis – pypkę užgęsta (sparnelių vėjas didelį nešulį neša). Ir šis portretas taip pat ištuštėja. Priartėję neišgirsite nieko, juk sakiau: klausytis reikia kuždesio Vilnelės bangų.

„Svarbiau“ – prieveiksmis, žodis be galūnės, kurio priesagoje įstrigusi amžinybė. Mylėti svarbiau. Mylėti svarbiau kasdienybėje, mylėti svarbiau prieš keliant kardą, kviečiant į kovą pasaulio absurda, prieš pralaimint ir išeinant. Mylėti svarbiau, tad jei sunku rasti ką mylėti, vidurnaktį kalba knygų viršelių portretai, vidurnaktį ir per Kūčias vanduo pasakoja istorijas, jei sunku – uždegime cigaretę, pypkę, cigarą – dūmas pakils su sunkumais, dūmas – tai meilė, meilė – tai dūmas.

*Žvaigždute pažymėti nedideli turinio trūkumai.